

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

DAVLAT BYUDJETI DAROMADLARINI OSHIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Latipova Charos

*Alfraganus university moliya va moliyaviy
texnologiyalar yunalishi 4 bosqich talabasi*

ANNOSTATSIYA: Mintaqaviy byudjetlar O'zbekiston Respublikasining byudjet tizimida muhim o'rin tutadi, bu nafaqat ularning byudjet tizimining davlat va mahalliy darajalari o'rtasidagi bog'liqlik roli bilan, balki ularning daromad bazasining O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy rivojlanishiga bog'liqligi bilan ham belgilanadi. hudud. Moliya tizimini rivojlantirishning zamonaviy tendentsiyalari, bir tomondan, O'zbekiston Respublikasining ta'sis sub'ektlarining davlat hokimiyati organlarining mustaqilligining kengayishini, boshqa tomondan, mintaqaviy byudjetlar hisobidan amalga oshirish zarurligini ko'rsatadi. Bu O'zbekiston Respublikasining ta'sis sub'ektlari byudjetlarining barqarorligini oshirish va hokimiyatni ustuvor ijtimoiy-iqtisodiy vazifalarni bajarish uchun etarli moliyaviy resurslar bilan ta'minlash uchun mintaqaviy byudjet daromadlarini o'sishi uchun zaxiralarni aniqlashni talab qiladi

Kalit so'zlar: Mintaqaviy byudjetlar, ta'sis sub'ektlar, moliyaviy resurs, Soliq va soliq bo'lmagan tushumlar, bank kapital bozori

ANNOSTATION: The Regional budgets occupy an important place in the budget system of the Republic of Uzbekistan, which is determined not only by their role of connection between the state and local levels of the budget system, but also by the dependence of their income base on the economic development of the Republic of Uzbekistan. area Modern trends in the development of the financial system, on the one hand, show the need to expand the independence of the state authorities of the constituent entities of the Republic of Uzbekistan, on the other hand, at the expense of regional budgets. This requires determining the reserves for the growth of regional budget revenues in order to increase the stability of the budgets of the constituent entities of the Republic of Uzbekistan and to provide the authorities with sufficient financial resources to fulfill priority socio-economic tasks.

Key words: Regional budgets, constituent entities, financial resources, Tax and non-tax revenues, bank capital market

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining ta'sis sub'ektlari byudjetlarining barqarorligini oshirish va hokimiyatni ustuvor ijtimoiy-iqtisodiy vazifalarni bajarish uchun etarli moliyaviy resurslar bilan ta'minlash uchun mintaqaviy byudjet daromadlarini o'sishi uchun zaxiralarni aniqlashni talab qiladi.

Soliq va soliq bo'lmagan tushumlarning o'sishi, shuningdek, davlat byudjetdan qo'shimcha subsidiyalar ajratilishi mintaqaviy byudjetlarga tushumlarning ko'payishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, davlat byudjetdan subsidiyalar ajratish mintaqaning o'sib borayotgan ehtiyojlarini to'liq qoplay olmaydi va faqat ustuvor xarajatlarni moliyalashtirishni ta'minlaydi, bu esa mintaqaviy byudjetdagi nomutanosiblik xavfini oshiradi. Byudjetlararo transfertlarga qaramlikni kamaytirish va shaxsiy daromad salohiyatini rivojlantirish byudjet siyosatining asosiy maqsadi hisoblanadi.

1 Innovation Policy A Guide for Developing Countries. The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. 1818 H Street, NW, 2020. – P.28.

So'nggi yillar amaliyoti shuni ko'rsatadiki, daromad bazasini kengaytirish uchun ichki zaxiralar faol ishlatilmayapti, bu O'zbekiston Respublikasining barcha ta'sis sub'ektlarining byudjetlariga turli darajada ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bundan tashqari, davlat darajada O'zbekiston Respublikasining ta'sis sub'ektlarining byudjetlariga o'z daromadlarini ko'paytirish uchun soliq, byudjetlararo va nomoliyaviy xususiyatdagi rag'batlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish talab etiladi.

Bu holat hududiy budjet daromadlarini shakllantirish tizimini, keyingi yillardagi dinamik o'zgarishlarni hisobga olgan holda ularning o'sish yo'nalishlarini aniqlashni yanada chuqur o'rganish zarurligini taqozo etmoqda, bu esa dissertatsiya ishining mavzusini tanlashga sabab bo'ldi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Moliyaviy zaxira - davlat tomonidan kutilmagan xarajatlar va maxsus ehtiyojlarni, asosan tashqi qarz bo'yicha eng yuqori to'lovlarni qondirish uchun ajratilgan pul resurslari. 2022 yilda 35,8 milliard so'm miqdoridagi byudjet profitsiti moliyaviy zaxirani shakllantirish uchun ishlatilgan.

Moliyaviy zaxiralarni shakllantirishning bir qancha manbalari mavjud. Birinchidan, bu yil boshidagi Davlat G'aznachilik hisobvaraqlaridagi mablag'larning bo'sh qoldiqlari; ikkinchidan, davlat aksiyalarining bir qismini xususiylashtirish va sotishdan olingan daromadlar; uchinchidan, tashqi iqtisodiy faoliyatdan tushumlar.

Moliyaviy zaxira mablag'lari byudjet xarajatlarini moliyalashtirish uchun ishlatilishi mumkin emas - faqat davlat qarzini to'lash uchun va davlat byudjet taqchilligi yuzaga kelganda - uni moliyalashtirishning ichki yoki tashqi manbalarini (xususan, byudjetdan tushgan mablag'larning etishmasligi) davlat qimmatli qog'ozlarini joylashtirish moliyaviy zaxira hisobidan qoplanishi mumkin) qimmatli qog'ozlar yoki davlat mulkini sotishdan).

2022 yilda Respublika Kengashi moliyaviy zaxiradan hududlardagi byudjet sohasi xodimlarining ish haqini oshirish uchun foydalanishni taklif qilganida, Hukumat bu rejadan yuqori inflyatsiyaga olib kelishiga e'tiroz bildirgan.

Moliya vazirligiga moliyaviy zaxira mablag'larini moliya bozorlarida O'zbekiston Respublikasi valyutasida va chet el valyutasida ifodalangan O'zbekiston Respublikasining "birinchi toifali va yuqori likvidli" davlat qimmatli qog'ozlarida joylashtirish huquqi berilgan. "etakchi reyting agentliklarining eng yuqori reytinglariga ega" xorijiy hukumatlarning davlat qimmatli qog'ozlari. Moliya vazirligi qaysi hajmlarda, qanday narxlarda va hokazolarni belgilaydi. davlat qimmatli qog'ozlarini sotib olish yoki sotish2.

Davlat byudjet taqchilligi va uni moliyalashtirishning boshqa manbalari bo'lmagan taqdirda, ushbu qimmatli qog'ozlar sotilishi kerak va olingan mablag'lar davlat byudjet taqchilligini moliyalashtirishning ichki va tashqi manbalarini almashtirish uchun ishlatiladi.

Moliyaviy zaxira mablag'laridan foydalanish bo'yicha ko'rsatmalar hukumatga manevr erkinligini beradi. Hisob palatasi muntazam tekshiruvlar o'tkazib tursa-da, Moliya vazirligi esa zaxira fondining shakllantirilishi va sarflanishi to'g'risida ma'lumot berib tursa-da, bu mablag'lardan foydalanish to'g'risida muntazam hisobot berib turish majburiyati yo'q.

Moliyaviy zaxirani yaratish mantig'i quyidagicha. Agar neftning yuqori bahosidan tushadigan daromadlar zaxiralanmasa (davlat qarzini kamaytirish uchun), foizsiz xarajatlar oshadi. So'm real qiymatda qimmatlashadi, import o'sadi va moliyaviy barqarorlik tashqi zarbalarga zaif bo'ladi: neft narxining pasayishi byudjet uchun sekvestratsiyani va so'mning devalvatsiyasini anglatadi.

Shu bilan birga, O'zbekiston uchun muhim bo'lgan Golland kasalligi muammosini hal qilish uchun "opportunistik" valyuta taklifini saqlash bo'yicha izchil siyosatga qaramay, "Golland kasalligi" (Groningen effekti) valyutani mustahkamlashning salbiy ta'siridir. iqtisodiyotning alohida sektoridagi yuksalish natijasida iqtisodiy rivojlanish bo'yicha milliy valyutaning real ayirboshlash kursi. Nazariy jihatdan, bumning sababi ahamiyatsiz, ammo amalda bu ta'sir odatda foydali qazilmalar konlarining topilishi yoki qazib olish sanoati eksporti narxining oshishi bilan bog'liq. muvaffaqiyatsiz, chunki so'mning real ayirboshlash kursining mustahkamlanishi hisobiga iqtisodiy o'sish sekinlashdi.

Moliyaviy zaxira g'oyasi barqarorlashtirish jamg'armasi g'oyasiga muqobil bo'lib, unda jahon narxlari barrel uchun 10-12 dollardan oshsa, neft eksportidan ortiqcha foydani kreditlash taklif qilingan.

O'zbekistonning birinchi suveren jamg'armasi - O'zbekiston Respublikasining barqarorlashtirish jamg'armasining tashkil etilishi O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankidagi byudjet hisobvaraqlaridagi qoldiqlar shaklida shakllangan davlat byudjet profitsitini institutsionalizatsiya qilish g'oyasi bilan bog'liq.

O'zbekiston Respublikasining barqarorlashtirish jamg'armasini yaratishdan maqsad neft narxini bazadan pastga tushirish bilan birga davlat byudjet balansini ta'minlash edi. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining ma'lumotlariga ko'ra, "Jamg'arma mamlakat iqtisodiy rivojlanishining barqarorligiga hissa qo'shadi, ortiqcha likvidlikni bog'lashning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi, inflyatsiya bosimini pasaytiradi, milliy iqtisodiyotning salbiy tebranishlarga bog'liqligini kamaytiradi. xomashyo eksportidan tushgan tushumlarda". Shunday qilib, Fond tashkil etilishining dastlabki bosqichida markaziy davlat byudjeti daromadlaridagi bozor tebranishlarini yumshatish uchun mo'ljallangan xomashyoni barqarorlashtirish fondining klassik versiyasi bo'lgan. Jamg'arma mablag'lari neft narxi bazaviy narxdan pastga tushgan taqdirdagina davlat byudjet taqchilligini qoplash uchun ishlatilishi mumkin edi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida moliya tizimining barcha institutlariga katta ahamiyat beriladi, chunki ular davlat iqtisodiyotini rivojlantirishga ma'lum hissa qo'shadilar. Moliyaviy munosabatlarni takomillashtirish bozor iqtisodiyoti faoliyatining asosiy shartidir.

Moliya iqtisodiyotning ajralmas qismi bo'lib, turli fondlar fondlarini shakllantirish orqali davlat tomonidan tartibga solish usullarini amalga oshirishga yordam beradi.

Ilmiy tushuncha sifatida moliya odatda ijtimoiy hayot yuzasida turli shakllarda paydo bo'ladigan va pul mablag'larining harakati (naqd yoki naqd bo'lmagan) bilan birga keladigan jarayonlar bilan bog'liq.

Moliya yordamida qiymatni taqsimlash va qayta taqsimlash, albatta, moliyaviy resurslarning o'ziga xos shaklini oladigan mablag'larning harakati bilan birga keladi.

Davlatning o'zi davlat moliyaviy resurslarining sub'ekti hisoblanadi.

Maqsadli fondlarni: barcha darajadagi byudjet daromdlari va budjetdan tashqari fondlarni tashkil etuvchi harakatlar natijasidagi moliyaviy munosabatlar davlat moliyaviy resurslari ob'ekti hisoblanadi.

Moliyaviy resurslar moliyaviy munosabatlarning moddiy tashuvchisi sifatida ishlaydi. Ular real pul muomalasi ob'ekti bo'lib xizmat qiladi, kengaytirilgan takror ishlab chiqarishni moliyalashtirish manbalari hisoblanadi³.

3 Belobzhetskiy I. A. Moliyaviy nazorat va yangi iqtisodiy mexanizm / I. A. Belobjetskiy. — M.: Moliya va statistika, 2019.-255s.

Mablag'larning asosiy moddiy manbai mamlakat milliy daromadi - yangi yaratilgan qiymatdir. U zaruriy va ortiqcha mahsulot tannarxiga bo'linadi. Zarur mahsulot va ortiqcha qismi ishchi kuchini takror ishlab chiqarish fondi hisoblanadi. Qolganlari jamg'arma fondidir. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar uchun asosiy pul fondlari jamg'arish fondi, iste'mol fondi va moliyaviy zaxiralar fondi hisoblanadi.

Shunday qilib, moliyaviy zaxiralar (ingliz. favqulodda vaziyatlar fondlari) tasodifiy, kutilmagan hodisalar va holatlarning salbiy oqibatlarini bartaraf etish zarurati tufayli kutilmagan xarajatlar va aniq ehtiyojlar yuzaga kelganda davlat va shahar hokimiyati va xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan ajratiladigan moliyaviy resurslarning maxsus shaklidir.

Moliyaviy zaxiralarning shakllanishi ob'ektiv ravishda ijtimoiy takror ishlab chiqarish ehtiyojlari bilan oldindan belgilanadi, bu hatto kutilmagan hodisalar va turli xil baxtsiz hodisalar sodir bo'lganda ham uzluksiz moliyalashtirishga muhtoj. Bu moliyaviy resurslarni maqsadli jamg'armalar o'rtasida taqsimlash bosqichida sodir bo'ladi: moliyaviy zaxiralarning fond shakli ulardan maqsadli foydalanish zarurati bilan bog'liq. Moliyaviy zaxiralar faqat voqealar sodir bo'lganda, ular taqdim etilgan taqdirda va faqat sodir bo'lgan hodisalarning salbiy oqibatlari bilan bog'liq maqsadlar uchun sarflanadi.

Tasodifiy, kutilmagan hodisalar bo'lmasa, qolgan va foydalanilmagan moliyaviy zaxiralar moliya tizimining barqarorligini oshiradigan moliyaviy resurslarni to'plash manbai bo'lib xizmat qiladi. Moliyaviy zahiralalar va moliyaviy resurslarning faoliyat ko'rsatish jarayonlari bir-biri bilan chambarchas bog'liq: moliyaviy zaxiralarni shakllantirishning o'z vaqtida va to'liqligi ko'p jihatdan moliyaviy resurslar miqdoriga bog'liq; moliyaviy zaxiralardan maqsadli foydalanish, moliyaviy resurslarning uzluksiz shakllanishiga olib keladigan noqulay hodisalar yuz berganda ham takror ishlab chiqarish jarayonining normal borishini tiklaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Afonin, D.V. Bank marketingi va PR: hamma narsa va biroz ko'proq [Matn] / D.V. Afonin.// Bank chakana savdosi. - 2021 yil - № 4 - bet. 25-31
2. Bykov, A.P. O'zbekiston bank tizimining globallashuvini boshqarish iqtisodiy o'sish va mamlakatning moliyaviy suvereniteti uchun shart sifatida [Matn] / A.P. Bykov.// Iqtisodiy tahlil: nazariya va amaliyot. - 2008 yil - № 7 - bet. 7
3. Glazkova, O.A. O'zbekiston bank tizimi: yangi bosqichga ko'tarilish [Matn] / O.A. Glazkova.// Xalqaro bank operatsiyalari. - 2021. - N 4.
4. Marketingni rejalashtirish bankni strategik boshqarishning ajralmas qismi sifatida [Matn] / Soliqlar. - 2021 yil - № 3 - p. 9-10
5. Alimov, A.I. O'zbekiston xususiy bankidagi yangi tendentsiyalar [Matn] / A.I. Alimov.// Bank ishi. 2020. N 9. S. 90 - 92.
6. Alimov, A.I. Aprobatsiya tajribasi va O'zbekiston xususiy banki mahsulot assortimentini rivojlantirish istiqbollari [Matn] / Bazanova I.V., Voronin B.B., Alimov A.I. va hokazo. Chakana bank mahsulotlari: dizayn, sotish, risklarni boshqarish. - M.: "BDTS-PRESS" nashriyot guruhi. 2021. Kitob 2. S. 67 - 129.
7. Alimov, A.I. O'zbekiston xususiy bankining bek-ofis tizimlarini rivojlantirish muammolari [Matn] / A.I. Alimov.// Bank ishi. 2021. N 4. S. 73 - 76.